

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Bwrdd Iechyd Prifysgol
Betsi Cadwaladr
University Health Board

GWASANAETHAU'R GYMRAEG

ADRODDIAD MONITRO BLYNYDDOL

2017-2018

Crynodeb Gweithredol	2
Rhagair	3
Safonau'r Gymraeg	4
'Mwy na Geiriau'	5
Rhaglen Hyfforddi Cymraeg	6
Gwasanaethau Gofal Cychwynnol	9
Y Gwasanaeth Cyfieithu	10
Codi Ymwybyddiaeth o Wasanaethau'r Gymraeg	12
Datblygiadau Gwasanaeth a Chyflawniadau Allweddol	13
Data Dangoswyr Perfformiad	19
• Asesiad Effaith Polisiâu	19
• Gwasanaethau a Ddarperir gan Eraill	21
• Cynllunio'r Gweithlu	22
• Hyfforddiant i Wella Sgiliau Iaith	27
• Recriwtio	28
• Hyfforddiant Ymwybyddiaeth Iaith	30
• Gwefan	31
• Gwasanaethau Cymraeg a Ddarparwyd	32
• Cwynion	34
Gweledigaeth ar gyfer 2018 – 2019	34

Crynodeb Gweithredol

Mae'r adroddiad hwn yn mynd i'r afael â dyletswydd statudol Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (y Bwrdd Iechyd) i ddarparu adroddiad blynyddol i Gomisiynydd y Gymraeg ar gydymffurfio â'i Gynllun Iaith Gymraeg. Mae'r Bwrdd Iechyd yn parhau i wneud cynnydd wrth weithredu ei Gynllun Iaith, fodd bynnag mae'r ffocws wedi symud ymlaen i weithredu Safonau'r Gymraeg dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Mae'r adroddiad yn adlewyrchu'r fformat a'r cynnwys sydd yn y canllaw a gynhyrchwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg ac yn manylu ar y cydymffurfriad yn erbyn dangoswyr perfformiad o fewn yr 11 parth yng Nghynllun Iaith y Bwrdd Iechyd:

- Asesiad Effaith Polisiâu
- Gwasanaethau a ddarperir gan eraill
- Cynllunio Gweithlu
- Technoleg Gwybodaeth
- Recriwtio
- Sgiliau Iaith
- Hyfforddiant i wella sgiliau yn y Gymraeg
- Hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith
- Cwynion
- Cyhoeddusrwydd

Mae'n rhoi trosolwg o gynnydd cyffredinol, gan gynnwys cyflawniadau allweddol ac arferion da yn ogystal â meysydd i'w datblygu. Mae'r adroddiad hefyd yn ystyried yr adborth a dderbyniwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg yn dilyn cyflwyno Adroddiad Monitro Blynyddol 2016-2017.

Mae'r adroddiad hwn yn adlewyrchu ar y gwaith a ymgwymerwyd i symud gweithredu'r *Strategaeth Sgiliau Dwyieithog* ymlaen, ynghyd â *Mwy na Geiriau* a'r egwyddor 'Cynnig Gweithredol', sy'n golygu darparu gwasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg heb i'r defnyddiwr orfod gwneud cais amdano. Mae'r gwaith a ymgwymerwyd gan y Bwrdd Iechyd hefyd yn cynnwys Strategaeth Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru: *Miliwn o siaradwyr Cymraeg*. Mae Cynllun Strategol a rhaglen waith gysylltiol yn eu lle i sicrhau cyflawniad cynhwysfawr a monitro'r gofynion hyn.

Mae'r adroddiad hwn yn adeiladu ar adroddiadau blynyddol blaenorol y Bwrdd Iechyd, gan adlewyrchu ar welliannau a chynnydd a wnaed yn ystod y flwyddyn adrodd hon.

Ebrill 2018

Nid dim ond adlewyrchu ar gynnydd y Bwrdd Iechyd yn erbyn dangoswyr perfformiad mae'r adroddiad hwn, ond mae'n arddangos sut rydym wedi cynllunio ein gwasanaethau i fynd i'r afael ag anghenion ein poblogaeth. Rydym wedi gwrando ar yr hyn mae'r cyhoedd a chleifion wedi dweud wrthym ac wedi defnyddio'r adborth i gryfhau ein gwasanaethau gan hynny.

Deall anghenion ein poblogaeth

Mae deall anghenion y boblogaeth yn hanfodol i hysbysu ein gallu i gynllunio a darparu gwasanaethau yng ngogledd Cymru. Gwynedd sydd â'r gyfran fwyaf o siaradwyr Cymraeg, 65%, ond gwyddom fod y ffigwr hwn yn llawer uwch mewn rhai ardaloedd yn y Sir. Mewn mannau eraill o ogledd Cymru, mae 57% o drigolion Ynys Môn yn siarad Cymraeg, 27% yng Nghonwy a 25% yn Sir Ddinbych. Mae'r gyfradd o siaradwyr Cymraeg yn Sir y Fflint (13.2%) a Wrecsam (12.9%) yn is o'u cymharu, fodd bynnag, mae'r galw am wasanaethau Cymraeg yn amlwg, gan ystyried ardaloedd gwledig Cymreig sy'n defnyddio gwasanaethau a ddarperir yn rhanbarth ddwyreiniol gogledd Cymru.

O ran deunydd yr iaith o ddydd i ddydd, mae *Asesiad Anghenion Poblogaeth Gogledd Cymru* yn arddangos bod ychydig dros hanner (53%) y siaradwyr Cymraeg yng Nghymru yn rhugl yn yr iaith ac mae 63% yn siarad Cymraeg yn ddyddiol. Yng Ngwynedd, mae 78% o'r preswylwyr sy'n siarad Cymraeg yn rhugl ac mae 85% yn siarad Cymraeg bob dydd. Mae'r lefel o Gymraeg a siaredir, yn enwedig yng ngogledd orllewin y rhanbarth, yn dylanwadu ar y nifer o bobl sy'n dewis cael mynediad at wasanaethau yn Gymraeg. Yng Ngwynedd, mae 37% o bobl yn ceisio defnyddio'r Gymraeg bob amser wrth gysylltu â gwasanaethau cyhoeddus. Mae'r wybodaeth hon wedi cynorthwyo'r Bwrdd Iechyd i nodi'r angen am wasanaethau cyfrwng Cymraeg ac wedi'n galluogi i gynllunio yn seiliedig ar gwrdd â'r galw hwn.

Gweledigaeth tymor hir

Mae datblygu strategaeth glir yn ein galluogi i gyflawni ein hamcanion ac mae ein *Cynllun Iaith Strategol ar gyfer 2016-2019*, wedi'n galluogi i ganolbwyntio drwy ein dimensiynau o Newid Ymddygiad, Ymyriad Strategol a Llywodraethu a Pherfformiad. Mae *Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015* yn gofyn i ni feddwl mwy am y tymor hir, gyda Chymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn fynnu yn un o'r 7 nod llesiant. Mae hyn yn ein galluogi i weithio'n well gyda phobl, cymunedau a sefydliadau eraill, yn ogystal â mabwysiadu ymagwedd mwy cydgysylltiedig. Oherwydd hyn, mae gofynion y Gymraeg wedi cael eu prif-frydio i'n strategaeth ar gyfer y dyfodol, *Byw'n Iach, Aros yn Iach*, gyda nodau tymor byr ac ymroddiad wedi'u sefydlu yn ein Cynllun Tair Blynedd. Mae hyn wedi'n galluogi i uno ein gofynion wrth ddarparu Safonau'r Gymraeg a *Mwy na Geiriau*, yn ogystal â bod â ffocws clir ar ddatblygu ein *Strategaeth Sgiliau Dwyieithog*, gan arwain ar ddarparu Gwasanaeth Cyfieithu cynhwysfawr a hwyluso datblygiadau Gofal Cychwynnol fel rhan o'n cynllunio clwstwr.

Llywodraethu a Pherfformiad

Mae ein Fforwm Strategol y Gymraeg, a gadeirir gan ein Prif Weithredwr, yn sefydlu ein trefniadau llywodraethu mewnol. Mae'r Amodau Gorchwyl yn llywio ein hymagwedd strategol ac mae'r aelodaeth yn cynnwys uwch arweinwyr gweithredol sydd â'r gallu i fwrw'r maen i'r wal gyda'n gofynion. Mae ein Cofrestrau Risg y Gymraeg yn sicrhau ein bod yn ymwybodol o heriau a phryderon posibl ac yn sicrhau ein bod â gweithrediadau yn eu lle i liniaru unrhyw faterion cymhleth.

Ymgysylltiad â Chleifion a'r Cyhoedd

Mae ymgysylltu â chleifion a'r cyhoedd wedi bod yn un o brif flaenoriaethau'r Bwrdd lechyd fel rhan o'r Fframwaith Gwella Mesurau Arbennig, gyda sawl grŵp a chymunedau, fel rhan o'i *Strategaeth Ymgysylltu*. Rydym wedi achub ar y cyfle hwn i dderbyn adborth ar ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg, hefyd rydym wedi gwneud y deunydd gorau o lwyfannau cyfrwng Cymraeg, megis yr Eisteddfod Genedlaethol, ac archwiliadau unigol i sefydlu gwaelodlin disgwyliadau a'r gwasanaethau a ddarperir mewn gwirionedd. Mae'r adroddiad hwn yn manylu ar y darganfyddiadau ymhellach a'r hyn a wnaethom yn dilyn adborth.

Mae'r adroddiad hwn felly yn dod â chynllunio strategol a gweithgareddau gweithredol ynghyd yn ystod y cyfnod adrodd 2017-2018, ac mae'n adlewyrchu ar y gwaith a wnaed i fynd i'r afael â'r dangoswyr a osodwyd gan y Cynllun Iaith, a Safonau'r Gymraeg dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Safonau'r Gymraeg

Mae'r Bwrdd lechyd wedi cryfhau ei weithrediadau dros y flwyddyn adrodd ddiwethaf i baratoi'r sefydliad ar gyfer Safonau'r Gymraeg arfaethedig.

Datblygwyd ein *Rhaglen Waith Safonau'r Gymraeg* i sicrhau cyflawniad, gan ganolbwyntio ar ein tri dimensiwn allweddol:

- Newid Ymddygiad drwy Hyfforddiant, Hunaniaeth Corfforedig a Chyfathrebu Negeseuon Allweddol;
- Ymyriadau Strategol ar ffurf Cynllunio Gweithlu, Cyflawni Gwasanaeth a chynnwys gofynion mewn Systemau TGCh;
- Sicrhau Perfformiad ar ffurf Darpariaeth Rheng Flaen, Llywodraethu a Nodi Arferion Da;

Nodwyd ffrydiau gwaith penodol, gan nodi ein gweithrediadau angenrheidiol ar lefel strategol a gweithredol, i sicrhau perchnogaeth sefydliad cyfan a gweithrediad. Er mwyn sicrhau ymagwedd di-dor at ddarparu gwasanaethau Cymraeg ar draws y Bwrdd lechyd, croesgyfeiriwyd yr holl ffrydiau gwaith gyda'r amcanion dilynol a nodwyd o fewn Fframwaith Strategol Dilynol lechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol, Llywodraeth Cymru *Mwy na Geiriau*.

Sefydlwyd Grŵp Rheoli Prosiect Safonau'r Gymraeg i arwain a gyrru ymagwedd y Bwrdd lechyd i gyflawni Safonau'r Gymraeg. Mae aelodaeth y grŵp yn cynnwys cynrychiolwyr o'r tri Tîm Rheoli Ardal, ynghyd â staff rheoli dylanwadol o sawl

gwasanaeth ac uwch adran, sy'n bennaf gyfrifol am arwain a chydlyn cyflwyno a gweithredu Safonau'r Gymraeg ar draws y Bwrdd Iechyd. Mae'r Swyddog Cydymffurfio â Safonau'r Cymraeg wedi bod yn gweithio ochr yn ochr ag aelodau i ymestyn yr amcanion a sefydlwyd o fewn y Rhaglen Waith. Mae hyn yn cael ei ymestyn ar hyn o bryd, gyda chynlluniau gweithredu lleol yn cael eu dechrau ar draws gwasanaethau ac uwch adrannau. Mae sefydlu'r grŵp wedi bod yn hanfodol i weithredu Rhaglen Waith Safonau'r Gymraeg a bydd yr ymagwedd hon yn flaenoriaeth wrth symud ymlaen.

Gweithdrefn Bwrdd Iechyd Cyfan: Defnyddio Cymraeg yn Fewnol

Cynhyrchwyd gweithdrefn ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol, yn unol â gofynion o fewn y Safonau Gweithredu. Bu'r Weithdrefn yn ddilyniant naturiol i'r Bwrdd Iechyd wrth gynyddu a mwyafu'r Gymraeg o fewn ei drefniadau gweithredol.

Mae'r weithdrefn yn canolbwyntio ar y meysydd canlynol:

- cyfathrebu dros y ffôn
- cyfarfodydd y Bwrdd Iechyd a'i bwyllgorau
- cyfathrebu mewnol gan gynnwys gwasanaethau cyfieithu
- arwyddion
- pecynnau TG
- polisïau
- codi pryderon
- achosion disgyblu/cwynion/urddas yn y gwaith
- hyfforddiant
- sgiliau dwyieithog - recriwtio
- Cofnod Staff Electronig

Cymeradwywyd y Weithdrefn gan y Pwyllgor Strategaeth, Cynllunio ac Iechyd y Boblogaeth, a nawr bydd yn cael ei gyhoeddi a'i ymestyn i bob cwr o'r Bwrdd Iechyd. Mae hwn yn gyflawniad rhagweithiol i'r Bwrdd Iechyd, gan arddangos gwaith a ymgwymerwyd eisoes i fynd i'r afael â'r Safonau a thu hwnt.

'Mwy na Geiriau'

Mae'r Bwrdd Iechyd wedi parhau i gyflawni'r canlyniadau a sefydlwyd o fewn ail flwyddyn Fframwaith Strategol Dilynol Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol, Llywodraeth Cymru, Mwy na Geiriau. Mae'r targedau ac amcanion wedi galluogi'r Bwrdd Iechyd i adeiladu ar ei lwyddiannau a chyflawniadau dros y flwyddyn flaenorol.

Cafodd un o'r cyflawniadau allweddol i sicrhau cyflawniad llwyddiannus y Fframwaith Strategol ei gydnabod yn *Nigwyddiad Dathlu Mwy na Geiriau* y llynedd yng Nghaerdydd. Derbyniodd y Bwrdd Iechyd ganmoliaeth am arwain ar sefydlu Fforwm Gogledd Cymru gyfan gyda'r prif nod o hwyluso'r amcanion a nodwyd o fewn Fframwaith Strategol *Mwy na Geiriau* 2016-19.

Mae'r Fforwm yn dod â chynrychiolwyr o nifer o sefydliadau perthnasol ynghyd (gan gynnwys y chwe awdurdod lleol, *Gofal Cymdeithasol Cymru*, *Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaeth Ambiwlans Cymru* ac *Ysgol Wyddorau Gofal Iechyd Prifysgol Bangor*) yn chwarterol, er mwyn hwyluso gweithredu *Mwy na Geiriau* ar draws gogledd Cymru. Mae'r Fforwm yn llwyfan ar gyfer rhannu gwybodaeth ac esiamplau o arferion da, ac mae doethineb dilyn ymagwedd ar y cyd, er mwyn sicrhau darparu gweithrediadau penodol, wedi dod yn fwy amlwg yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Mae'n amlwg bod bob sefydliad sy'n aelod yn parhau i gael budd o'r broses sydd bellach wedi'i sefydlu o gytuno ar dargedau perthnasol tymor byr ym mhob cyfarfod. Mae hyn yn sicrhau bod y cyflawniadau a nodwyd o fewn Cynllun Gweithredu *Mwy na Geiriau* 2016-19 o fewn y graddfeydd amser a gytunwyd.

Mae gwaith pellach a amlinellwyd o fewn yr adroddiad hwn yn mynd i'r afael ag amcanion craidd *Mwy na Geiriau*.

- Amcan 1 - Arweinyddiaeth
- Amcan 2 - Mapio, Archwilio, Casglu Data ac Ymchwil
- Amcan 3 - Cynllunio Gwasanaeth, Comisiynu, Contractio a Chynllunio Gweithlu
- Amcan 4 - Hyrwyddo ac Ymgysylltu
- Amcan 5 - Addysg Broffesiynol
- Amcan 6 - Cymraeg yn y Gweithle

Oherwydd bod Cynllun Strategol y Gymraeg y Bwrdd Iechyd wedi'i ddatblygu i gynnwys holl ofynion y Gymraeg, mae'r adroddiad yn adlewyrchu'r ymagwedd ddeuol hon.

Rhaglen Hyfforddi Cymraeg

Nodwyd hyfforddiant Gymraeg fel blaenoriaeth allweddol o fewn y Bwrdd Iechyd i sicrhau capasiti digonol i ddarparu gwasanaethau'n ddwyieithog. Mae darparu'r cyfle i ddatblygu anghenion Cymraeg yn angen sefydliadol, ac i gwrdd â'r gofynion hyn, cyflogwyd tiwtor Cymraeg y flwyddyn ddiwethaf. Mae'r gwaith a wneir gan y Tiwtor wedi bod yn eithriadol o ran cynnwys y cyrsiau a ddarparwyd, y niferoedd o fynychwyr a'r effaith mae hyn wedi'i gael ar ein staff i allu darparu gwasanaethau'n Gymraeg. Bydd yr adroddiad hwn yn amlygu cyflawniadau allweddol a'r effeithiau o ganlyniad ar ofal cleifion.

Cyrsiau wedi'u teilwra

Mae cyrsiau wedi cael eu teilwra'n arloesol i staff ym mhob adran, o ran lefel ieithyddol a'r math o waith maen nhw'n ei wneud yn ddyddiol. Mae cyrsiau eisoes wedi'u cynnal a'u teilwra ar gyfer grwpiau staff penodol:

- Iechyd Meddwl Oedolion
- Fferyllfa
- Israddedigion Meddygol/Myfyrwyr Ôl-radd
- Cyrsiau Carlam i Dderbynwyr
- Gofal Cychwynnol a Chartrefi Gofal
- Awdioleg
- Therapi Iaith a Lleferydd
- Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a Phobl Ifanc (CAMHS)
- Gwasanaethau Fferyllfa a Chamdddefnyddio Sylweddau CEM Berwyn
- Gweithwyr Gofal Dementia a Nyrsys Dementia Arbenigol

*Mae gallu defnyddio'r
Gymraeg er budd cleifion a
staff yn wych
Therapydd Iaith a Lleferydd*

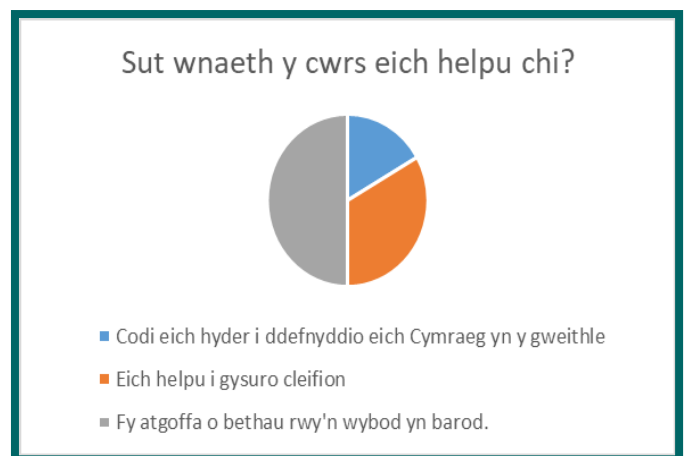
Er bod y cyrsiau'n mynd i'r afael ag anghenion penodol pob adran, mae'r Tiwtor wedi sicrhau bod y lefelau cyflawni yn cyd-fynd â Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewrop ar gyfer leithoedd: Addysgu, Dysgu, Asesu a'r Cwricwlwm Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Cymraeg i Oedolion, gan ganolbwyntio'n bennaf ar y lefelau canlynol:

*Newydd ddod i Gymru ydw a
heb unrhyw Gymraeg; ar ôl cael
swydd newydd mae hyn o
gymorth mawr i mi ac i'r
gwasanaeth
Gweithwyr Cefnogi CAMHS*

- Dechreuwyr - Mynediad 1
- Decheuwyr - Mynediad 2 neu Dechreuwyr +
- Sylfaen 1
- Sylfaen 2
- Canolradd 1
- Canolradd 2
- Pellach ac Uwch a chysiau gramadeg Cymraeg

Adborth gan Staff

Mae'r Tiwtor yn casglu adborth gan staff yn rheolaidd i sicrhau bod y cyrsiau yn cwrdd â'u hanghenion ac i archwilio a oes angen unrhyw ddiwygiadau i adlewyrchu anghenion y gwasanaeth. Mae'r adborth wedi bod yn gadarnhaol o ran agosatrwydd y Tiwtor a gwerth y cyrsiau.

Gweithio gyda'r Rhaglen Cymraeg Gwaith, Canolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol

Mae Cymraeg Gwaith yn flaengaredd a gyllidiwyd gan Lywodraeth Cymru ac mae'n cael ei redeg gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol. Rydym wedi bod yn gweithio gyda'r Ganolfan i ddatblygu cyrsiau cenedlaethol ac i sefydlu partneriaeth unigryw i gefnogi ein darpariaeth hyfforddiant gyfredol ymhellach yn y gweithle. Mae Cymraeg Gwaith yn cynnwys tair elfen y mae'r Bwrdd Iechyd wedi'u defnyddio i fwyafu cyfleoedd i staff:

- Cyrsiau croeso/derbyn ar lein
- Cyrsiau dwys
- Cyrsiau preswyl wedi'u teilwra i wella hyder

Ers dechrau, mae 48 aelod staff wedi mynychu cyrsiau preswyl yn Nant Gwrtheyrn, ac mae dros 131 aelod o staff wedi cofrestru ar y cwrs blasu Cymraeg croesawu/derbynfa 10 awr ar lein.

Prosiectau cyfredol ac i'r dyfodol

- Cwrs Cymraeg a Phecyn Cyfathrebu i staff sy'n gweithio gyda chleifion dementia, ar y cyd â'r *Gymdeithas Alzheimer a Phrifysgol Bangor, Coleg Cymraeg Cenedlaethol a Gofal Cymdeithasol Cymru*
- Recordio Asesiadau Iaith a Lleferydd ac Awdioleg, gan roi hyder i staff Cymraeg eu hiaith i asesu eu cleifion drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Gweithio ar y cyd â'r *Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol*, gan ddatblygu rhaglen hyfforddiant dysgu Cymraeg ar lein yn benodol ar gyfer y sector iechyd, yn ogystal â dau gwrs mynediad a dau ganolradd preswyl i 60 aelod o staff yn Nant Gwrtheyrn
- Gweithio ar y cyd ag *Agored Cymru* fel ein bod yn gallu achredu staff sy'n mynychu'r Cyrsiau Hyfforddiant Cymraeg

Astudiaethau Achos

Mae'r Tiwtor wedi bod yn gweithio gydag unigolion a grwpiau staff i fesur effaith y cyrsiau ar eu gallu i ddarparu gwasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae'r astudiaethau achos canlynol yn arddangos y gwahaniaeth mae mynychu'r cyrsiau hyn wedi'i gael, gyda gwelliant amlwg a mwy o hyder.

Astudiaeth Achos	Tystiolaeth
Astudiaeth Achos Unigol: Dr John Clifford - Seicolegydd Clinigol yn Ysbyty Maelor Wrecsam.	Roedd Dr John Clifford wedi dysgu Cymraeg o'r blaen yn yr ysgol fel ail iaith, ond roedd o wedi colli ei hyder yn llwyr i ddefnyddio'r Gymraeg. Yn Awst 2018, ymunodd â'r Rhaglen Hyfforddiant Cymraeg yn Nhŷ Derbyn, Ysbyty Maelor Wrecsam. Adenillodd lawer o'i hyder i ddefnyddio'r Gymraeg a bellach wedi dod yn hyrwyddwr y Gymraeg o fewn Gwasanaethau Iechyd Meddwl Maelor Wrecsam. Mae o wedi sylwi ar y gwahaniaeth yn ei gleifion nawr ei fod yn gallu cyfathrebu â nhw yn Gymraeg, gan nodi eu bod yn ymlacio ar unwaith ac yn teimlo'n llawer mwy cartrefol. Mae'n dweud bod hyn wedi cynyddu a gwella gofal cleifion:

	<i>"Roeddwn i'n credu bod rhaid bod yn rhugl yn Gymraeg i sgwrsio yn Gymraeg gyda chleifion, ond nawr dw i'n gweld nad yw hyn yn wir. Mae gallu cyfarch cleifion yn eu dewis iaith yn gwella'r berthynas gyda chlaf".</i>
Astudiaeth Achos Grŵp: Canolfan Datblygiad Plant Sir Ddinbych, Hyfrydle	Rydym wedi gweithio'n agos gyda'r Ganolfan Datblygiad Plant i ddatblygu cwrs hyfforddi Cymraeg wedi'i deilwra i'w hanghenion penodol. Mae staff yn y Ganolfan yn darparu gwasanaethau diagnostig a dilyn i fyny i blant cyn oed ysgol gydag anableddau sy'n amlygu neu broblemau datblygiadol. Mae'r gwasanaethau yn cynnwys asesiadau Anhwylder Sbectwm Awtistiaeth a chynghor a hyfforddiant i rieni. Ymgwymerwyd â gwerthusiad gydag aelodau staff, ac roedd yr effaith ar eu gallu i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg yn gadarnhaol iawn, gyda 73% yn dweud bod y cwrs wedi gwella eu hyder i siarad Cymraeg.

Gwasanaethau Gofal Cychwynnol

Mae Tîm y Gymraeg wedi bod yn rhagweithiol wrth annog contractwyr gofal cychwynnol i ddarparu gwasanaethau dwyieithog, er nad oes rheidrwydd statudol arnynt i gydymffurfio â Chynllun Iaith y Bwrdd Iechyd. Mae'r Bwrdd Iechyd felly wedi gwneud mwy na'r angen o ran lefel y gefnogaeth a ddarperir i gontractwyr. Gwnaed gwaith arwyddocaol i godi ymwybyddiaeth pwysigrwydd darparu gwasanaethau dwyieithog i gleifion, gyda Tîm y Gymraeg yn darparu digwyddiad Amser Addysgol Gwarchodedig gyda llawer wedi mynychu ym Medi, gan ymgysylltu â staff ac yn cyfleu negeseuon allweddol o ran y buddion i gleifion. Cafwyd cyfle i bractisau unigol i ofyn cwestiynau ac i leisio unrhyw bryderon oedd ganddynt ynghylch y Gymraeg. Rhoddwyd mynediad i'r gwasanaeth a ddarperir gan Dîm Cyfieithu a Thiwtor y Bwrdd Iechyd, fel bod practisau unigol yn gallu anfon unrhyw ddogfennau i'w cyfieithu, neu fanteisio ar raglen hyfforddiant Cymraeg y Bwrdd Iechyd. Rhannwyd adnoddau hefyd i alluogi'r meddygfeydd i wneud y Gymraeg yn fwy gweladwy ac i adeiladu ar sgiliau Cymraeg presennol y staff.

Parheir i dargedu practisau unigol, gyda nifer o Bractisau MT yn cael budd yn sgil cefnogaeth ac arweiniad uniongyrchol gan Dîm y Gymraeg. Mae Meddygfa Rhydbach ym Motwnnog yn esiampl ragorol o Bractis wedi croesawu'r gefnogaeth, ac wedi adrodd bod y Gymraeg nawr yn fwy gweladwy, ers derbyn cortynnau gwddf, posterï ac arwyddion, gan greu amgylchedd dwyieithog croesawus.

Mae gwaith partneriaeth wedi parhau gyda *Menter Iaith Bangor*, a nodwyd blaenoriaethau ar y cyd. Fel rhan o'r gwaith hwn, mae fferyllfeydd, optegwyr a meddygfeydd MT mewn tair ardal benodol wedi'u targedu; Bangor Y Felinheli a Bethesda. Mae cefnogaeth ar ffurf gwaith cyfieithu, darparu hyfforddiant a chymhorthion gweledol wedi arwain at fwyafu a chryfhau'r ddarpariaeth ddwyieithog. Mae Tîm y Gymraeg yn aelodau o *Fenter Iaith Bangor* a *Menter Iaith Dinbych*, sydd wedi bod yn sianel arbennig ar gyfer cynnal cydweithrediad, a bydd yn sicrhau bod y Bwrdd Iechyd â chyfleoedd ehangach i sefydlu partneriaethau gyda sefydliadau eraill ac o fewn y gymuned. Mae gwaith ar y cyd â *Hunaniaith* hefyd wedi canolbwyntio ar y sector Gofal Cychwynnol a fferyllfeydd yn benodol. Fel rhan o'r gwaith hwn, crëwyd cardiau ymadrodd *Defnyddio'ch Cymraeg yn y Fferyllfa* ac mae Tîm y Gymraeg wedi rhannu ei wybodaeth arbenigol o ran termau ac ymadroddion allweddol a ddatblygwyd eisoes drwy raglen hyfforddiant fferyllfa'r Tiwtor Cymraeg. Bydd cleifion sy'n ymweld â'r fferyllfa yn cael budd gan arwain at fwy o gyfleoedd i'r cyhoedd ddefnyddio'r Gymraeg, drwy anelu hyn at fferyllwyr a staff cysylltiol. Dyma ran ddechreuol y prosiect yn unig, ond mae gwaith pellach wedi'i gynllunio er mwyn sicrhau bod y cyd-brosiect hwn yn cryfhau darpariaeth ddwyieithog o fewn fferyllfeydd lleol.

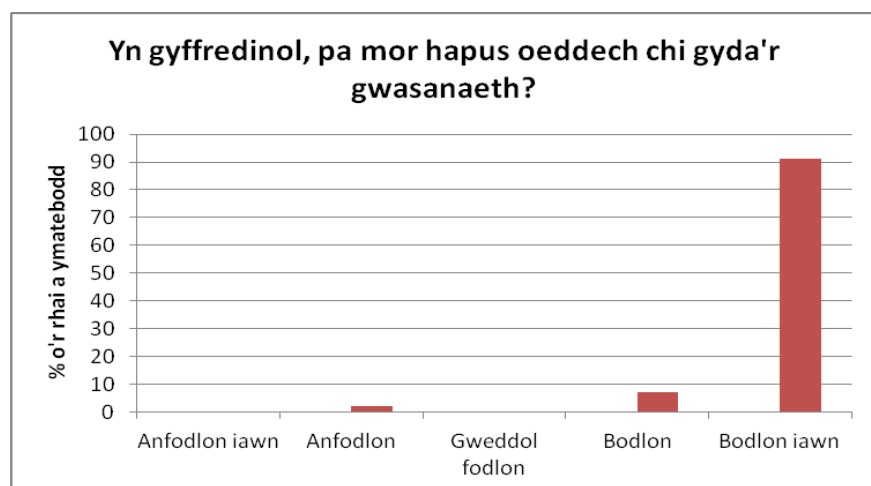
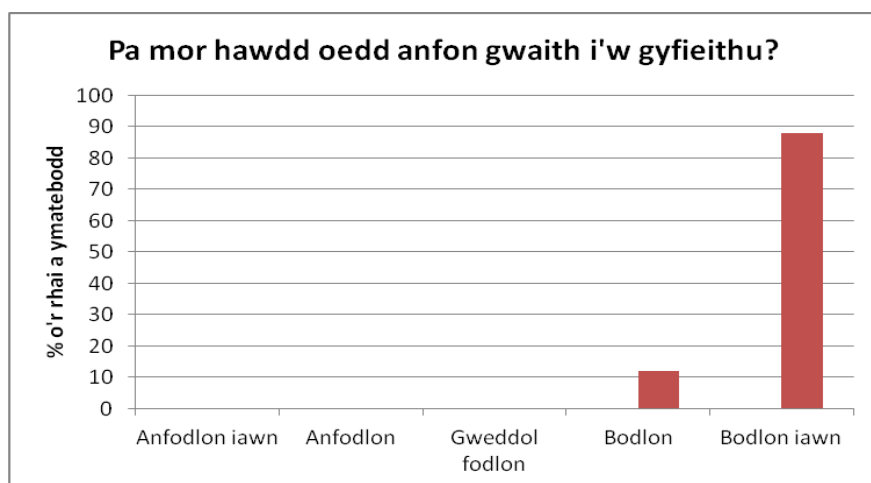
Y Gwasanaeth Cyfieithu

Mae gan y Bwrdd Iechyd dîm o gyfieithwyr sy'n darparu gwasanaethau cyfieithu ar draws y sefydliad. Mae'r Tîm hefyd yn darparu gwasanaethau i gontractwyr gofal cychwynnol annibynnol i fwyafu eu darpariaeth. Mae'r buddsoddiad diweddar yn y tîm cyfieithu wedi cynyddu capasiti a chynhyrhaeth ac mae hyn wedi arwain at welliant amlwg i'r amser gweithdroad. Mae hyn yn ei dros wedi'n galluogi i ymestyn ein gwasanaethau i gyfieithu cyhoeddiadau mewnol yn unol â'n *Protocol Bwrdd Iechyd cyfan ar Ddefnyddio Cymraeg yn Fewnol*, gan sicrhau cydymffurfiaid â Safonau'r Gymraeg.

Er mwyn hwyluso elfen weithredol ein gwasanaeth cyfieithu, rydym wedi datblygu rhwydwaith i'n buddsoddiad rhaglenni cof cyfieithu *Wordfast*, gan arwain at liflinio'n proses fewnol. Mae Gwasanaeth Cyfieithu'r Bwrdd Iechyd yn cael ei hyrwyddo'n barhaol i staff a bydd y tîm yn ymweld â safleoedd cymuned a phractisau a reolir cyn bo hir er mwyn mwyaflu ac ymestyn y gwasanaeth.

Cynhaliodd y Gwasanaeth Cyfieithu arolwg bodlonrwydd cwsmeriaid yn ddiweddar i ddadansoddi a gwerthuso'r gwasanaeth a ddarperir i staff. Gofynnwyd am adborth am y broses o wneud cais am gyfieithiadau, rhwyddineb cysylltu â'r gwasanaeth a

bodlonrwydd cyffredinol. Fel y dangosir isod, roedd y lefel bodlonrwydd yn uchel iawn.

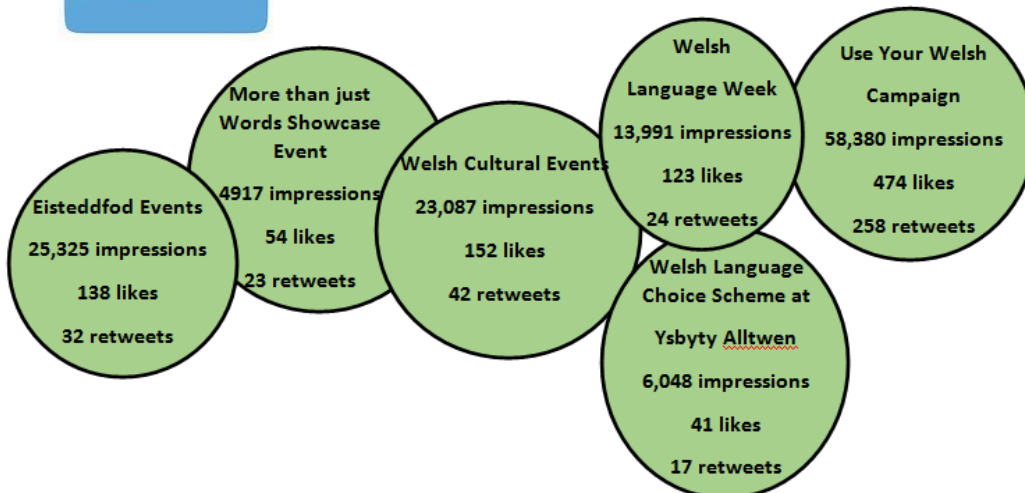

Roedd yr adborth a dderbyniwyd yn dangos y gwelliant amlwg mewn amserau gweithdroad. Defnyddir canlyniadau'r arolwg nawr i werthuso systemau a lliflinio'r broses ymhellach.

Rydym wedi datblygu partneriaethau gwaith yn ddiweddar gyda sefydliadau sector cyhoeddus eraill ar draws gogledd Cymru, i rannu dysg ac arferion gorau, ac rydym wedi cynnal cyfarfodydd gyda phenaethiaid gwasanaethau cyfieithu traws-sector. Yn dilyn y cydweithrediad hwn, rydym wedi sefydlu rhwydwaith partneriaid arloesol gogledd Cymru gyfan o sefydliadau sector cyhoeddus, gan gyfarfod am y tro cyntaf yn Ebrill 2018. Nod y rhwydwaith yw nodi dysgu a gwaith traws-sector, gan nodi anghenion hyfforddiant a threfnu cyfleoedd hyfforddiant ar y cyd. Mae hwn yn ddatblygiad unigryw ar draws Cymru a bydd yn arwain at gynnydd o fewn y maes arbenigol hwn. Rydym wedi cydweithredu'n weithredol yn ddiweddar gyda phartneriaid yn Heddlu Gogledd Cymru i hwyluso hyfforddiant cyfieithu ar y pryd i'r Tîm Cyfieithu. Yn ogystal â chyflwyno'r *Protocol Bwrdd Iechyd Cyfan ar Ddefnyddio Cymraeg yn Fewnol*, defnyddir yr hyfforddiant hwn i ddatblygu a mwyafu'r gwasanaethau rydym yn eu cynnig.

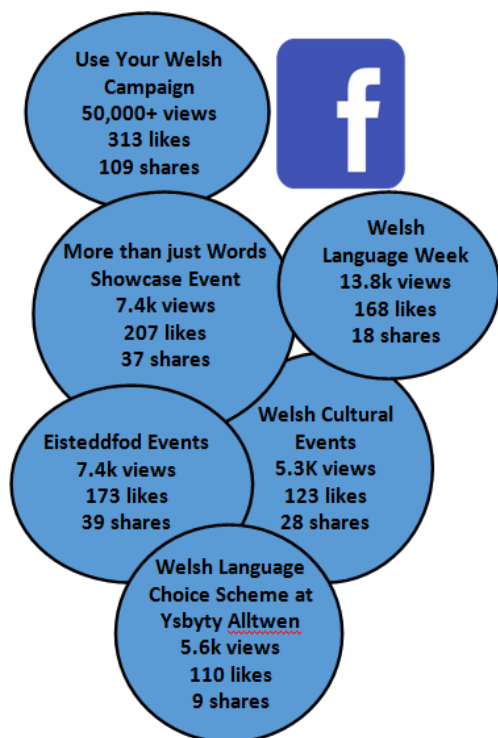
Codi Ymwybyddiaeth o Wasanaethau'r Gymraeg

Mae'r Bwrdd Iechyd wedi bod yn rhagweithiol yn codi ymwybyddiaeth datblygiadau diweddaraf, ac mae'r diddordeb a'r ymateb gan y cyhoedd a'r wasg wedi bod yn eang. Bu presenoldeb mawr hefyd ar sianeli cyfryngau cymdeithasol y Bwrdd Iechyd, ac o ganlyniad, mae nifer arwyddocaol o'n cyhoedd a'n cleifion wedi cael mynediad at wybodaeth am flaengareddau, gweithgareddau a'r gwasanaethau dwyieithog a ddarperir.

Mae'r storïau newyddion da hyn a ddangoswyd ar dudalennau cyfryngau cymdeithasol y Bwrdd lechyd yn amrywio o ran eu natur. Mae rhai o'r storïau a rannwyd yn cynnwys gwybodaeth am *Wythnos y Gymraeg* gyntaf un y Bwrdd lechyd, yr *Ymgyrch Defnyddiwch eich Cymraeg*, yr amrywiol weithgareddau a

gynhaliwyd yn yr Eisteddfod Genedlaethol i hyrwyddo'r Gymraeg, y *Digwyddiad Arddangos Mwy na Geiriau*, ynghyd â gwybodaeth yn ymwneud â rhai o'r blaengareddau a weithredwyd gan staff.

Yn ogystal â hyn, mae rhaglen waith Tîm y Gymraeg wedi cael ei hamlygu a'i chanmol yn y wasg leol gydag erthyglau amrywiol yn ymddangos mewn amrywiol bapurau newydd; y *Daily Post*, *Cambrian News*, *Wrexham Leader*, *Caernarfon Herald*, *Bangor and Anglesey Mail*, *Rhyl Journal* ac yn *Y Cymro*. Mae'r holl bapurau hyn yn gwasanaethu ardal ddaearyddol eang a chyda chynulleidfawr o ddarllenwyr. Rydym hefyd wedi ymddangos ar *Newyddion 9* ac ar *BBC Cymru Ar Lein*, fel rhan o'n ymgyrch Defnyddiwch eich Cymraeg.

Mae hyn yn sicrhau y codir ymwybyddiaeth am y gwasanaethau a ddarparwn yn Gymraeg yn ogystal ag annog y cyhoedd i ddefnyddio Cymraeg wrth gael mynediad at ein gwasanaethau.

Datblygiadau Gwasanaeth a Chyflawniadau Allweddol

Mae'r Bwrdd lechyd wedi ymestyn ei wasanaethau ymhellach fyth eleni gan ymgymryd â nifer o ddatblygiadau a gweithgareddau ar draws y sefydliad. Mae'r adran hon yn darparu trosolwg byr ar rai o'r blaengareddau mwyaf arloesol rydym wedi'u gweld ar draws Cymru.

Cynllun Dewis Iaith

Ers dechrau gweithredu'r Cynllun Dewis Iaith ar Ward Glaslyn yn Ysbyty Gwynedd, bellach mae wedi'i ymestyn a'i gyflwyno ar bob ward yn Ysbyty Gwynedd yn ogystal ag ysbytai cymuned ar draws gogledd Cymru. Croesawyd y cynllun gan staff a chleifion, oherwydd mae'n galluogi'r ward i gynllunio'i weithlu a darparu cleifion sy'n siarad Cymraeg â 'Chynnig Rhagweithiol'.

Un ysbyty cymuned sydd wedi profi effeithiau eu llwyddiant yw Ysbyty Alltwn, lle gweithredwyd hyn dros y 12 mis diwethaf. Mae'r ysbyty, yn ogystal â'r cleifion wedi defnyddio'r cynllun yn llawn ac mae 100% o'r cleifion sy'n siarad Cymraeg wedi derbyn y cynnig. Ymgwymerwyd ag astudiaeth achos gyda staff yr ysbyty a weithredodd y cynllun a chleifion a ddewisodd bod yn rhan o'r cynllun, er mwyn monitro ei llwyddiant a'i effaith ar y gweithlu ehangach. Roedd y newidiadau cadarnhaol o ganlyniad i'r Cynllun yn cynnwys:

- hwyluso amserlennu a gwelliant mewn dyrannu staff
- ffurfioli di-dor i'r broses
- y gallu i baru staff Cymraeg eu hiaith â chleifion sy'n siarad Cymraeg.
- newid arferion gwaith
- galluogi staff i fod yn ymwybodol ar unwaith o ddewis iaith y claf
- osgoi gorfod ail-ofyn y cwestiwn a yw cleifion yn siarad Cymraeg.
- Mae'r holl dîm amlddisgyblaethol yn ymwybodol o ddewis iaith y claf
- gwell perthynas rhwng y staff gofal iechyd proffesiynol a'r claf

Un thema a nodwyd yn amlwg o ganlyniad i'r Cynllun yw bod cleifion yn gallu esbonio a thrafod eu symptomau a'u meddyliau'n rhwyddach yn eu mamiaith. Thema arall a amlygwyd yw bod staff yn fwy ymwybodol o ddewis iaith y claf a phwysigrwyd gweithredu ar yr wybodaeth hon hyd eithaf eu gallu.

"Yn ystod fy arhosiad yn Ysbyty Alltwn, mi wnes i ddewis bod yn rhan o'r cynllun iaith, a gosododd y staff y manged 'Cymraeg' uwch fy mhen, fel eu bod yn gwybod ei bod hi'n well gennyf siarad Cymraeg.

"Mae'n syniad gwych, ac mae'n galluogi'r staff i gyfathrebu'n well gyda'r cleifion y mae'n well ganddynt siarad Cymraeg, sy'n helpu i ddarparu hyd yn oed gwell gofal."

**Eirlys Margaret Stumpp,
claf o Harlech**

Defnyddiwch eich Cymraeg / Use your Welsh!

Ar 1 Chwefror 2018, lansiodd Tîm y Gymraeg ymgyrch arloesol newydd, *Defnyddiwch eich Cymraeg/Use Your Welsh*, a fydd yn ymgyrch barhaol a threigl yn y Bwrdd Iechyd. Brawddeg a ddefnyddir yn aml gan ein staff yw nad ydynt yn ddigon hyderus i siarad Cymraeg un y gweithle, neu nad yw eu Cymraeg yn ddigon da, felly pwrpas yr ymgyrch yw annog staff i ddefnyddio hynny o Gymraeg sydd ganddynt yn y gweithle, ym mhob agwedd o ddarparu gofal i gleifion, defnyddwyr gwasanaeth a'u teuluoedd. Hefyd mae'n anelu i annog staff i ddefnyddio Cymraeg gyda'u cydweithwyr ac i ymarfer y Gymraeg gyda dysgwyr o fewn eu timau. Mae'n

targeddu siaradwyr Cymraeg rhugl, dysgwyr ac unigolion sydd yn gallu cyfarch yn syml yn unig, oherwydd mae adborth gan gleifion yn pwysleisio eu bod yn gwerthfawrogi unrhyw ymdrech a wneir i geisio siarad â nhw yn Gymraeg. Drwy gyflwyno'r ymgyrch hon ar draws y tri phrif ysbyty, codwyd ymwybyddiaeth o'r Gymraeg yn fewnol ymysg staff a'i bwysigrwydd o fewn y sector iechyd, gan arwain at newid mewn ymddygiad, lle bydd staff yn teimlo'n fwy abl i ddefnyddio hynny o Gymraeg sydd ganddynt yn y gweithle, ond hefyd cynyddu'r cyfleoedd i gleifion i ddefnyddio'r iaith.

Datblygwyd deunyddiau hyrwyddo er mwyn hysbysebu a hybu'r ymgyrch, yn ogystal â holiaduron i fesur sut mae staff yn defnyddio'r iaith ac i fonitro a yw hyn wedi cynyddu ers ei lansio. Yn ogystal â hyn, fel

rhan o'r ymgyrch, cynhaliodd Tîm y Gymraeg stondinau i hyrwyddo'r ymgyrch, yn ogystal ag ymweld â wardiau ac adrannau i gynnwys ac annog staff clinigol.

Rhanwyd adnoddau cefnogi megis cortynau gwddf a bathodynau 'Siarad Cymraeg',

amrywiol gardiau ymadroddion Cymraeg a CD's yn eang ymysg staff. Roedd y digwyddiadau hyn hefyd yn gyfle i rannu gwybodaeth ynghylch amrywiol hyfforddiant Cymraeg ac i godi ymwybyddiaeth ymhellach am y rhaglen hyfforddiant fewnol. Croesawyd yr ymgyrch gydag optimistiaeth a brwdfrydedd, a chynigiwyd cyfleoedd pellach i ymgysylltu â staff ac i ddylanwadu ar eu harferion ieithyddol.

Yn ystod y cyfnod yn arwain at y lansiad, crëwyd cyfres o fideos o staff y trafod eu profiadau'n dysgu a defnyddio Cymraeg yn y gweithle, i rannu gyda'r cyhoedd ar sianeli cyfryngau cyhoeddus y Bwrdd Iechyd. Gwelwyd y rhain gan nifer fawr o ddefnyddwyr cyfryngau cymdeithasol, dros 50,000 wedi'u gweld. Cyrhaeddodd ein postïadau i hyrwyddo'r ymgyrch ymwybyddiaeth dros 59,000 unigolyn a derbyniwyd dros 7,000 o ymatebion cadarnhaol i'r postïadau a'n trydar.

Adnabod Staff sy'n Siarad Cymraeg yn Electronig

Lansiwyd blaengaredd i nodi a yw staff yn gallu siarad Cymraeg neu beidio ar System Ebost Outlook y flwyddyn ddiwethaf, fel bod unigolion yn gallu nodi siaradwyr Cymraeg cyn gohebu â nhw. Mae hyn yn annog defnyddio'r Gymraeg yn fewnol, drwy e-bost ac ar y ffôn. Mae nifer y gweithlu sydd wedi cwblhau'r wybodaeth hon wedi cynyddu o 84.5% dros y flwyddyn ddiwethaf.

Cyfanswm y Defnyddwyr Ebost Gweithredol sydd wedi diweddarau eu manylion ieithyddol yw 12,831, sy'n gywerth â 68% o gyfanswm y defnyddwyr. Dyma ddadansoddiad o'r galluoedd ieithyddol:

- *Ddim yn siarad Cymraeg* - 7484 o ddefnyddwyr (58%)
- *Siarad rhywfaint o Gymraeg* - 1592 o ddefnyddwyr (12%)
- *Dysgu Cymraeg* - 1115 o ddefnyddwyr (9%)
- *Siarad Cymraeg* - 2640 o ddefnyddwyr (21%)

Dros yr ychydig fisoedd nesaf, bydd y Timau Gwybodaeth a Gweithlu yn gweithio i sefydlu paralel rhwng Cyfeiriadur Outlook, ESR a Phorth Gwybodeg. Bydd hyn yn galluogi rheoli cyfrifon defnyddwyr yn fwy cywir yn seiliedig ar ddefnyddwyr a gyflogir o fewn y sefydliad gan arwain at yr holl ddefnyddwyr un ai'n diweddarau neu'n cadarnhau eu manylion.

Wythnos y Gymraeg

Cynhaliwyd *Wythnos y Gymraeg* gyntaf erioed Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr rhwng 26 Chwefror a 2 Mawrth 2018 i gyd-fynd â Dydd Gŵyl Dewi. Trefnwyd amrywiol ddigwyddiadau a gweithgareddau, yn benodol er mwyn hyrwyddo deunydd o'r Gymraeg ac i amlygu pwysigrwydd darpariaeth gwasanaethau dwyieithog o fewn y sector iechyd. Fel rhan o'r dathliadau, ymwelodd masgot newydd Gwasanaethau Cymraeg y Bwrdd Iechyd, sef Macsen y Meddyg â Wardiau Plant Ysbyty Gwynedd ac Ysbyty Maelor Wrecsam, gan lansio cyfres newydd o dystysgrifau a sticeri dwyieithog, a grëwyd ar gyfer ein cleifion iau.

Cynhaliwyd cyfres o ddigwyddiadau ar y cyd â *Gofal Cymdeithasol Cymru*, *Coleg Cymraeg Cenedlaethol* a *Gyrfa Cymru* mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg lleol ac yng Ngholeg Iâl - Coleg Cambria yn Wrecsam. Hyrwyddodd y digwyddiadau hyn y Gymraeg fel sgil gwerthfawr i gyflogwyr, ac anogwyd y bobl ifanc a oedd yn ystyried gyrfa yn y sector iechyd neu ofal cymdeithasol i wneud y gorau o'u dwyieithrwydd. Cyhoeddwyd enillydd Cwis Cymraeg y Bwrdd Iechyd i staff

hefyd yn ystod yr wythnos, a lansiwyd rhifyn cyntaf newyddlen newydd *Tîm y Gymraeg* hefyd. Yn dilyn llwyddiant y digwyddiad hwn, bydd *Wythnos y Gymraeg*

yn dod yn ddigwyddiad blynyddol i hyrwyddo gwasanaethau a gynigir a blaengareddau a gyflawnir.

Ymgysylltu â'r Cyhoedd ac Adborth Defnyddwyr Gwasanaeth

Llynedd, aethom ati i gasglu adborth gan gleifion ar sut rydym yn perfformio o ran darpariaethau yn y Gymraeg. Yn ystod Awst 2017 yn yr Eisteddfod Genedlaethol ym Môn, gwnaed archwiliad gwaelodlin i osod darlun, gan ofyn i'r cyhoedd beth oedd eu disgwyliadau wrth ddefnyddio ein gwasanaethau yng ngogledd Cymru. Derbyniwyd cyfanswm o 23 ymateb, ac roedd pawb yn siaradwyr Cymraeg rhugl. Gofynwyd iddynt pa agweddau o'r gwasanaeth oedd fwyaf pwysig iddynt.

Pa agweddau o ofal iechyd drwy gyfrwng y Gymraeg sydd fwyaf pwysig i chi?	Cyfanswm
Holl agweddau pob darpariaeth Cymraeg yr un mor bwysig â'i gilydd	86.4%
Gwasanaethau clinigol (e.e. ymgynghoriadau, darpariaeth nyrsio)	50%
Darpariaethau wyneb yn wyneb (e.e. gwasanaethau derbynfa)	45.5%
Gwasanaethau ffôn	72.7%
Gwasanaethau ysgrifenedig (e.e. llythyrau apwyntiad)	72.7%
Gwasanaethau ar lein	68.2%
Taflenni/posteri gwybodaeth	77.3%
Arwyddion	77.3%

Gofynnwyd hefyd a oeddent wedi defnyddio gwasanaethau dros y 12 mis diwethaf ac a ddarparwyd rhain yn Gymraeg. Roedd y prif wasanaethau a ddefnyddiwyd gan yr ymatebwyr yn cynnwys Cardiaidd, Podiatreg, Llawfeddygaeth Gyffediniol, Gynecoleg, Gofal Dwys, Mamolaeth, Offthalmoleg ac Wroleg. Defnyddiwyd y gwasanaethau hyn ar draws gogledd Cymru, ac roedd 59.1% wedi derbyn rhai agweddau o'u gofal yn Gymraeg.

Roedd y sylwadau a themâu cyffredinol yn cynnwys:

- pwysigrwydd cefnogi staff i ddysgu neu wella eu sgiliau Cymraeg
- blaenoriaethu grwpiau agored i niwed penodol e.e. plant a phobl hŷn
- swyddogaeth bwysig uwch reolwr i arwain drwy esiampl
- pwysigrwydd arwyddion dwyieithog i greu amgylchedd lle mae'r cyhoedd yn cael eu hannog a theimlo'n gyffyrddus i ddefnyddio'u hiaith.

Rydym wedi ystyried y sylwadau hyn wrth ddatblygu ein gwasanaethau dros y flwyddyn ddiwethaf, yn unol â'r hyn a nodwyd yn yr adroddiad hwn. Mae'r meysydd blaenoriaeth yn cynnwys gweithio gyda'r henoed, yn enwedig wrth gynnig gwasanaeth Cymraeg yn weithredol i gleifion dementia, darparu hyfforddiant Cymraeg a chefnogaeth i staff yn ogystal â monitro deunydd arwyddion dwyieithog ar draws y sefydliad.

Bu hefyd yn bwysig i ni ymgysylltu'n uniongyrchol â chleifion sy'n cael mynediad i'n gwasanaethau o ddydd i ddydd. Ymgwymerwyd ag Arolwg Bodlonrwydd Cleifion

dechreuol yn yr Adran Cleifion Allanol yn Ysbyty Gwynedd, oherwydd mae nifer fawr o glefion yn ymweld â'r Clinigau Cleifion Allanol yn ddyddiol, pawb ag anghenion iechyd amrywiol.

Gofynnwyd sawl cwestiwn i'r clefion yn ymwneud ag amgylchedd dwyieithog, gwasanaethau wyneb yn wyneb ac ystyriaethau i anghenion ieithyddol.

Cwestiwn	Cyfanswm	
	✓	X
Ydych chi'n teimlo bod awyrgylch Gymreig yn yr ysbyty? (roedd hyn yn cyfeirio at bosteri, arwyddion ac a oedd modd clywed y Gymraeg yn yr adran)	100%	0%
A gawsoch eich cyfarch yn ddwyieithog yn y dderbynfa?	91.9%	8.1%
A oedd yr ohebiaeth a anfonwyd atoch yn ddwyieithog?	100%	0%
Ydych chi'n teimlo bod staff y Bwrdd Iechyd yn ystyried eich anghenion ieithyddol o ran y Gymraeg?	94.6%	5.4%
Ydy derbyn (neu beidio derbyn) gwasanaethau cyfrwng Cymraeg yn gwneud gwahaniaeth i'ch profiad pan fyddwch yn yr ysbyty?	83.8%	16.2%
A gawsoch eich ymgynghoriad (neu ran ohono) drwy gyfrwng y Gymraeg?	40.5%	59.5%

Roedd sylwadau a themâu pellach yn cynnwys:

- pwysigrwydd darparu gwasanaeth dwyieithog fel rhan o becynnau gofal
- nodi staff sy'n siarad Cymraeg o fewn adrannau (drwy ddefnyddio bathodynau 'laith Gwaith' ar eu dillad gwaith neu drwy wisgo cortynnau)
- gwella sgiliau'r gweithlu presennol fel eu bod yn gallu cynnal sgwrs sylfaenol yn Gymraeg

Mae'r arolwg hwn yn cael ei gynnal ar hyn o bryd yn yr Adran Cleifion Allanol yn Ysbyty Glan Clwyd ac Ysbyty Maelor Wrecsam. Bydd y darganfyddiadau yn ein galluogi i amlygu mannau o arferion da yn ogystal â nodi bylchau mewn gwasanaethau. Bydd hyn yn ein galluogi i dargedu'r gefnogaeth lle mae mwyaf ei hangen wrth i ni symud ymlaen i gryfhau ein gwasanaethau ymhellach.

Gwobrau a Chydnabyddiaethau

Derbyniodd y Bwrdd Iechyd gydnabyddiaeth genedlaethol eleni yn y *Digwyddiad Dathlu Mwy na Geiriau* a gynhaliwyd ym mis Hydref yng Nghaerdydd. Mae'r digwyddiad hwn yn dathlu pwysigrwydd darpariaeth y Gymraeg mewn iechyd, gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol, ynghyd â chyflawniadau eithriadol unigolion a thimau. Y Bwrdd Iechyd oedd yr unig sefydliad yng Nghymru i dderbyn

cydnabyddiaeth ym mhob un o'r tri chategori. Enillodd y Bwrdd Iechyd y categori 'Cynnig Gweithredol' am weithredu ei Gynllun Dewis Iaith, gan wneud gwahaniaeth mawr i gleifion a'u teuluoedd.

Hefyd, derbyniodd y Bwrdd Iechyd gydnabyddiaeth arbennig yn y ddau gategori arall. Derbyniodd y Bwrdd Iechyd gydnabyddiaeth yn y categori "Arloesi" am fuddsoddi yn ei weithlu yn dilyn penodi ein Tiwtor Cymraeg llawn amser i gynyddu capasiti i ddarparu gwasanaethau'n ddwyieithog. Derbyniodd y Bwrdd Iechyd ganmoliaeth arbennig hefyd yn y categori "Arweinyddiaeth" am sefydlu Fforwm Mwy

Na Geiriau Gogledd Cymru, sy'n dod â chynrychiolwyr o sawl sefydliad perthnasol sy'n gweithredu yng ngogledd Cymru ynghyd. Mae'r cydweithrediad eisoes wedi arwain at gyd-ddysgu a gweithio ar y cyd wrth weithredu Fframwaith Mwy na Geiriau, rhoi strategaeth ar waith.

Parheir i ddathlu darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg yng Ngwobrau Cyflawniadau Staff Blynyddol y Bwrdd Iechyd. Eleni, derbyniwyd sawl enwebiad yn y categori "Gwobr y Gymraeg", gan gynnwys Adran Cleifion Allanol Ysbyty Dolgellau am eu gwaith yn gwella gwasanaethau i gleifion dydd, a Siwan Owen, Nyrs Glinigol Arbenigol Haematoleg ysbrydoledig yn Ysbyty Glan Clwyd, sy'n

sicrhau bod siaradwyr Cymraeg yn gallu cael mynediad at wasanaethau yn eu dewis iaith. Fodd bynnag, yr enillydd oedd Edwin Humphreys, Nyrs Staff Iechyd Meddwl ac Anableddau Dysgu, am ei waith yn codi ymwybyddiaeth ynghylch dementia dechreuad cynnar, gan gyfleu'r neges allweddol bod iaith yn rhan annatod o ddarpariaeth gofal.

Data Dangosyddion Perfformiad

Mae dangoswyr perfformiad wedi'u gosod gan Gomisiynydd y Gymraeg ac yn uniongyrchol gysylltiedig â gofynion Cynllun Cymraeg y Bwrdd Iechyd.

Asesiad Effaith Polisi

- Niferoedd a chanran y polisiâu (gan gynnwys y rhai a adolygwyd neu a ddiwygiwyd) lle ystyriwyd yr effaith byddai'r polisi yn ei gael ar y deunydd o'r Gymraeg.***

Mae bob polisi a blaengaredd a gynhyrchir gan y Bwrdd Iechyd yn destun i Asesiad Effaith Cydraddoldeb, sy'n cynnwys asesiad effaith iaith.

Yn 2017/18 cynhyrchwyd neu adolygwyd 43 polisi, ac archwiliwyd 100% ohonynt am asesiad effaith iaith. O'r rhain, roedd chwe pholisi (14%) yn cyfeirio'n benodol at y Gymraeg, lle byddai'r polisi yn effeithio ar y deunydd o'r Gymraeg fel rhan o ddarpariaeth gwasanaeth y sefydliad. Roedd y polisiau nad oedd angen cyfeiriad at y Gymraeg yn amrywio o bolisiau clinigol (e.e. *Polisi Adfer Cardioysgyfeiniol*, *Canllawiau ar gyfer defnyddio Phentonin yn ddiogel gydag Oedolion*), i bolisiau Cyllid (e.e. *Gweithdrefn Arian Mân a Gweithdrefnau Cardiau Debyd a Chredyd*) a pholisiau Dyfeisiadau Meddygol (e.e. *Gweithdrefn ar gyfer Cynnal a Chadw ac Atgyweirio Dyfeisiadau Meddygol*), lle mae'r polisi, fel rhan o'r asesiadau effaith cadarn, wedi cael eu nodi na fyddent yn cael effaith ar allu'r claf i dderbyn gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg

Data 2017 / 2018:

Cynhyrchwyd neu adolygwyd 43 polisi ac o'r rhain craffwyd 100% ar gyfer effeithiau'r Gymraeg, ac roedd chwech o'r rhain (14%) yn cynnwys cyfeiriadau at ddefnyddio'r Gymraeg.

Data 2016 / 2017:

Aseswyd cyfanswm o 291 polisi a gweithdrefnau ac mae 100% wedi'u hasesu ac o'r rhain roedd 35 (12%) yn cynnwys cyfeiriad at ddeunydd o'r Gymraeg.

- ***Esiampl o asesiad a ystyrir i gael effaith ar ddeunydd o'r Gymraeg a manylion sut y diwygiwyd y polisi o ganlyniad***

Mae gweithdrefnau asesu effeithiau polisi'r Bwrdd Iechyd yn galluogi ystyriaethau sut bydd rhai polisiau yn effeithio ar ddarpariaeth o'r Gymraeg. Un esiampl yw *Polisi Rheoli Polisiau'r Bwrdd Iechyd a ddiwygiwyd yn ddiweddar i gynnwys cyfeiriad at Safonau'r Gymraeg yn unol â Safonau Creu Polisiau*:

Y Gymraeg

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 wedi rhoi statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru drwy osod Safonau'r Gymraeg ar sefydliadau. Mae'r dyletswyddau sy'n deillio o'r safonau yn golygu na ddylai'r Bwrdd Iechyd a'i holl staff drin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg, ynghyd â hyrwyddo a hwyluso deunydd o'r Gymraeg. Wrth gynnal busnes cyhoeddus, ein nod yw darparu 'Cynnig Rhagweithiol', gan olygu dylai gwasanaethau gael eu darparu yn Gymraeg heb i'r defnyddiwr gwasanaeth ofyn amdano. Mae galluogi ein cleifion a'r cyhoedd i dderbyn gofal priodol yn hynod bwysig yn y ffordd byddwn yn darparu a chynllunio ein gwasanaethau, yn ogystal ag annog defnyddwyr a darparwyr eraill i ddefnyddio a hyrwyddo'r Gymraeg yn y sector iechyd.

Mae gennym weledigaeth glir - dylai pawb sy'n dod i gysylltiad â'n gwasanaethau gael eu trin ag urddas a pharch, drwy dderbyn gwasanaeth diogel ac ymatebol sy'n hygyrch yn eu dewis iaith'

Eitem 1 - [Polisi ar gyfer Rheoli Polisiâu](#)

Esiampl arall yw *Cynhyrchu Canllawiau Gweithdrefnau Gwybodus 'Ffurflenni Cydsynio Penodol'*. Lle mae'n nodi 'Mae'n rhaid rhoi ystyried i gleifion sy'n iaith gyntaf Cymraeg o fewn y broses gydsynio. Hefyd mae'n nodi y dylai safoni gwybodaeth yn seiliedig ar dystiolaeth gwrdd â gofynion y Gymraeg. Mae'r dogfennau cydsynio ar gael yn Gymraeg a Saesneg ac mae'r ddwy fersiwn yn gynnwysedig o fewn y polisi.

Eitem 2 - [Canllaw: Cynhyrchu Ffurflenni Cydsynio Gweithdrefnau Penodol](#)

Sefydlwyd Gweithgor Polisi yng Ngorffennaf 2017 ar gyfer adolygu'r trefniadau cyffredinol o fewn y Bwrdd Iechyd ar gyfer creu, rhannu, cael mynediad a storio polisiâu, dogfennau canllaw, protocolau a gweithdrefnau gweithredu safonol, ac i gynnig a gweithredu gwelliannau ar draws y Bwrdd Iechyd i gefnogi trefniadau diogelwch cefnogi cleifion yn y pendraw. Fe'i cadeirir gan Ddirprwy Ysgrifennydd y Bwrdd ac mae'r aelodau'n cynnwys y Pennaeth Trawsnewid Gofal Nyrsio, Pennaeth Gwybodeg, Arweinydd Perfformiad a Gwelliannau, Swyddog Cyfryngau Digidol yn ogystal â'r Swyddog Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg. Mae hyn yn darparu cyfle i Dîm y Gymraeg i graffu polisiâu ymhellach ar gyfer cyfleoedd i gynnwys gofynion y Gymraeg.

Gwasanaethau a Ddarperir gan Eraill

- ***Niferoedd a chanrannau cytundebau trydydd parti a fonitrir i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â gofynion perthnasol y Cynllun Iaith.***

Data 2017 / 2018:

Nifer: 290 adolygiad contract (mae'r rhain yn gymysgedd o adolygiadau contract, ymweliadau safle a gwiriadau diwydrwydd priodol blynyddol /dychweliadau hunanasesiadau)

Canran: 61% (o'r 470 contract gofal iechyd, heb gynnwys cyrff cyhoeddus Cymru sy'n adrodd ar wahân i'r Comisiynydd)

Data 2016 / 2017:

Nifer: 231 adolygiad contract (mae hyn yn gymysgedd o adolygiadau contractau ffurfiol, ymweliadau safle a gwiriadau diwydrwydd priodol blynyddol/dychweliadau hunanasesiadau)

Canran: 54% (o'r 431 contract gofal iechyd heb gynnwys cyrff cyhoeddus Cymru sy'n adrodd ar wahân i'r Comisiynydd)

- ***Esiampl o waith monitro a ymgwymerwyd i asesu a yw cytundeb trydydd parti yn cydymffurfio â gofynion perthnasol y Cynllun Iaith a manylion unrhyw weithredu a wnaed o ganlyniad i'r gwaith monitro.***

Mae'r mwyafrif o fonitro ffurfiol Cydymffurfiaeth Cymraeg yn dangos bod darparwyr annibynnol yn gweithio at y gofynion sy'n gynnwysedig yn y contract, ac ni fu unrhyw weithredu pellach.

O fewn ein trefn fonitro, mae gennym gwestiynau penodol ynghylch Cydymffurfiaeth Cymraeg, ond hefyd bydd y Tîm Contractio Gofal Iechyd yn sylwi ar wendidau wrth fesur cydymffurfiaeth mewn meysydd eraill.

Er enghraifft, yn ystod ymweliad safle diweddar mewn cartref nyrsio, drwy'r cwestiwn cydymffurfiaeth Cymraeg ffurfiol, daeth i'r amlwg nad oedd y Polisi Iaith ar gael i'w adolygu gan staff, cleifion a pherthnasau, ond drwy'r cwestiwn Cydymffurfiaeth Polisi Cwynion, darganfuwyd mai yn Saesneg yn unig roedd y Polisi Cwynion yn cael ei arddangos yn glir. Gofynnwyd i'r cartref fynd i'r afael â'r materion hyn, a bydd y Tîm Contractio Gofal Iechyd yn dilyn hyn i fyny i sicrhau eu bod wedi derbyn sylw.

Cynllunio'r Gweithlu

- ***Diweddariad ar gynnydd a wnaed i fabwysiadu/gweithredu strategaeth Cymraeg/dwyieithog y sefydliad.***

Mae'r Strategaeth Sgiliau Dwyieithog wedi'i gynllunio i alluogi cynllunio gweithlu effeithiol a recriwtio staff i sicrhau cyflawni gwasanaethau dwyieithog drwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg, yn unol â dewis unigolion ac anghenion y boblogaeth yn yr ardal. Y weledigaeth yw darparu gwasanaeth sy'n bodloni anghenion siaradwyr Cymraeg a'u teuluoedd neu ofalwyr, drwy sicrhau eu bod yn gallu derbyn gwasanaethau yn eu hiaith eu hunain drwy'r broses ofal. Er mwyn gweithredu hyn, mae gan y Strategaeth Sgiliau Dwyieithog bedair prif ffrwd waith i gefnogi'r amcan o sicrhau bod sgiliau Cymraeg addas ar gael o fewn y gweithlu i ddarparu gwasanaeth dwyieithog:

- Archwilio sgiliau Cymraeg y gweithlu presennol
- Asesiad o anghenion gwasanaeth Cymraeg/dwyieithog

- Nodi bylchau mewn sgiliau
- Cynllunio gweithlu a recriwtio

Mae gwaith yn parhau i gynyddu'r data a ddelir am allu'r staff yn y Gymraeg. Mae cydymffurfiaid data wedi cael eu cynnwys yn yr adroddiad Ansawdd a Pherfformiad Integredig i'r Bwrdd, gyda tharged o 2% o gynnydd y chwarter. Mae hyn wedi sicrhau cynnydd yn ystod y flwyddyn adrodd a adlewyrchir yn y ffigyrau a gynyddwyd fel yr amlinellir isod.

Data 2017 / 2018:

Roedd 83.77% o'r gweithlu cyfan wedi cofnodi eu sgiliau Cymraeg ar ESR.

Data 2016 / 2017:

Roedd 75.96% o'r gweithlu cyfan wedi cofnodi eu sgiliau Cymraeg ar ESR.

- ***Nifer a chanran gweithwyr y sefydliad:***
 - ***yr aseswyd eu sgiliau Cymraeg;***
 - ***sydd â sgiliau Cymraeg (yn ôl lefel sgil)***

Ar draws y sefydliad

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2016/17		2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	5785	32.41	7165	38.57
1 - Entry/ Mynediad	2134	11.96	2336	12.57
2 - Foundation / Sylfaen	1081	6.06	1171	6.30
3 - Intermediate / Canolradd	1104	6.18	1203	6.48
4 - Higher / Uwch	1558	8.73	1546	8.32
5 - Proficiency / Hyfedredd	1896	10.62	2141	11.53
Cyfanswm	13,558	75.96%	15,562	83.77%
Cyfanswm staff	17,850		18,577	

- ***Nifer a chanran y gweithwyr sy'n gweithio yn y gwasanaethau grŵp blaenoriaeth, lle aseswyd sgiliau Cymraeg yn ôl lefel sgiliau:***

- Paediatreg
- Nyrsio Ysgol
- Ymwelwyr Iechyd

- Meddygaeth gofal yr henoed
- Gwasanaethau lechyd Meddwl:
 - Plant a Phobl Ifanc
 - Oedolion
 - Cymunedol
 - Pobl hŷn

Paediatreg

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	211	34.70
1 - Entry/ Mynediad	85	13.98
2 - Foundation / Sylfaen	32	5.26
3 - Intermediate / Canolradd	27	4.44
4 - Higher / Uwch	34	5.59
5 - Proficiency / Hyfedredd	88	14.47
Cyfanswm	477	78.44%
Cyfanswm staff	608	

Nyrsys Ysgol

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	49	33.56
1 - Entry/ Mynediad	11	7.53
2 - Foundation / Sylfaen	3	2.05
3 - Intermediate / Canolradd	5	3.42
4 - Higher / Uwch	28	19.18
5 - Proficiency / Hyfedredd	30	20.55
Cyfanswm	126	86.29%
Cyfanswm staff	146	

Ymwelwyr lechyd

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	93	31.85
1 - Entry/ Mynediad	40	13.70
2 - Foundation / Sylfaen	18	6.16
3 - Intermediate / Canolradd	19	6.51
4 - Higher / Uwch	34	11.64
5 - Proficiency / Hyfedredd	41	14.04
Cyfanswm	245	83.9%
Cyfanswm staff	292	

Meddygaeth Gofal yr Henoed

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	99	23.91
1 - Entry/ Mynediad	49	11.84
2 - Foundation / Sylfaen	32	7.73
3 - Intermediate / Canolradd	39	9.42
4 - Higher / Uwch	81	19.57
5 - Proficiency / Hyfedredd	49	11.84
Cyfanswm	349	84.31%
Cyfanswm staff	414	

Therapi Iaith a Lleferydd

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	58	37.66
1 - Entry/ Mynediad	18	11.69
2 - Foundation / Sylfaen	7	4.55
3 - Intermediate / Canolradd	14	9.09
4 - Higher / Uwch	23	14.94
5 - Proficiency / Hyfedredd	30	19.48
Cyfanswm	150	97.41%
Cyfanswm staff	154	

Anableddau Dysgu

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	97	30.5
1 - Entry/ Mynediad	62	19.5
2 - Foundation / Sylfaen	29	9.12
3 - Intermediate / Canolradd	25	7.86
4 - Higher / Uwch	30	9.43
5 - Proficiency / Hyfedredd	54	16.98
Cyfanswm	297	93.39%
Cyfanswm staff:	318	

Gwasanaethau Iechyd Meddwl - cyffredinol

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	718	36.90
1 - Entry/ Mynediad	289	14.85
2 - Foundation / Sylfaen	157	8.07
3 - Intermediate / Canolradd	183	9.40
4 - Higher / Uwch	166	8.53
5 - Proficiency / Hyfedredd	227	11.66
Cyfanswm	1740	89.41%
Cyfanswm staff	1946	

Gwasanaethau Iechyd Meddwl - Cymuned

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	76	34.86
1 - Entry/ Mynediad	35	16.06
2 - Foundation / Sylfaen	13	5.96
3 - Intermediate / Canolradd	24	11.01
4 - Higher / Uwch	17	7.80
5 - Proficiency / Hyfedredd	32	14.68
Cyfanswm	197	90.36%
Cyfanswm staff	218	

Gwasanaethau Iechyd Meddwl - Oedolion

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	251	36.43
1 - Entry/ Mynediad	96	13.93
2 - Foundation / Sylfaen	60	8.71
3 - Intermediate / Canolradd	72	10.45
4 - Higher / Uwch	45	6.53
5 - Proficiency / Hyfedredd	89	12.92
Cyfanswm	613	88.97%
Cyfanswm staff	689	

Gwasanaethau Iechyd Meddwl - yr Henoed

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	95	37.70
1 - Entry/ Mynediad	39	15.48
2 - Foundation / Sylfaen	13	5.16
3 - Intermediate / Canolradd	21	8.33
4 - Higher / Uwch	19	7.54
5 - Proficiency / Hyfedredd	25	9.92
Cyfanswm	212	84.13%
Cyfanswm staff	252	

Gwasanaethau Iechyd Meddwl - Eraill

Cyfrif Nifer y Gweithwyr	2017/18	
Lefel Gallu Unigol	Cyfanswm	%
0 - No Skills / Dim Sgiliau	296	37.61
1 - Entry/ Mynediad	119	15.12
2 - Foundation / Sylfaen	71	9.02
3 - Intermediate / Canolradd	66	8.39
4 - Higher / Uwch	85	10.80
5 - Proficiency / Hyfedredd	81	10.29
Cyfanswm	718	91.23%
Cyfanswm staff	787	

Hyfforddiant i Wella Sgiliau Cymraeg

Fel yr amlinellwyd eisoes yn yr adroddiad hwn, rydym wedi gweld cynnydd arwyddocaol mewn darpariaeth hyfforddiant o fewn y Bwrdd Iechyd.

Mae'r data canlynol yn arddangos cynnydd arwyddocaol mewn nifer y staff sy'n cael mynediad at hyfforddiant, gan adlewyrchu canlyniadau cadarnhaol y swyddogaeth flaengar hono fewn y sector iechyd.

Hyfforddiant a ddarparwyd gan Diwtor Cymraeg y Bwrdd Iechyd

Cyrsiau a phresenoldeb	Nifer
Dechreuwyr Pur	93
Dechreuwyr +	18
Cwrs Sylfaen	13
Iechyd Meddwl Oedolion	39
Canolfan Blant Dinbych	12
Fferyllfa	25
Awdioleg	4
Therapi Iaith a Lleferydd	0 (Cwrs yn cychwyn yn Ebrill)
Cwrs Gramadeg	6
Cyrsiau Israddededig	76
Cyrsiau Ôl –raddedig	30
Cyrsiau Cyflym i staff dderbynfa	18
<u>Cyfanswm</u>	<u>334</u>

Hyfforddiant a ddarperir ar y cyd â'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol

Cyrsiau a phresenoldeb	Nifer
Cyrsiau Codi Hyder (Nant Gwrtheyrn)	30
Cyrsiau Lefel Mynediad (Nant Gwrtheyrn)	18
Cwrs Blasu 10 awr ar-lein	131
<u>Cyfanswm</u>	<u>179</u>

- ***Niferoedd a chanrannau gweithlu'r sefydliad a dderbyniodd hyfforddiant i wella eu sgiliau Cymraeg at lefel cymhwyster penodol***

Data 2017 / 2018:

Nifer gweithlu'r sefydliad a dderbyniodd hyfforddiant i wella eu sgiliau Cymraeg at lefel cymhwyster penodol: 513

Mae'r cyfanswm hwn gywerth â 2.8% o weithlu cyfredol y Bwrdd Iechyd.

Data 2016 / 2017:

Nifer gweithlu'r sefydliad a dderbyniodd hyfforddiant i wella eu sgiliau Cymraeg at lefel cymhwyster penodol: 90

Mae'r cyfanswm hwn gywerth â 0.5% o weithlu cyfredol y Bwrdd Iechyd.

Recriwtio

- ***Nifer a chanran y swyddi newydd a gwag a hysbysebwyd yn gofyn am:***

Data 2017 / 2018:

- Sgiliau Cymraeg yn hanfodol - 49 (1.7%)
- Sgiliau Cymraeg yn ddymunol - 2845 (98.3%)
- Dim angen sgiliau Cymraeg - 0

Data 2016 / 2017:

- Sgiliau Cymraeg yn hanfodol - 20 (1%)
- Sgiliau Cymraeg yn ddymunol - 2066 (99%)
- Dim angen sgiliau Cymraeg - 0

- ***Esiampl o asesiad sy'n dangos sut y gwnaed penderfyniad i hysbysebu swydd :***

- Sgiliau Cymraeg yn hanfodol;
- Sgiliau Cymraeg yn ddymunol;
- Dim angen sgiliau Cymraeg

Mae'r Tîm Gweithlu a Datblygiad Sefydliadol wedi ychwanegu asesiad gofynion sgiliau Cymraeg at ffurflen gais swyddi'r Bwrdd. Mae hyn yn cynorthwyo rheolwyr i benderfynu a ddylid hysbysebu swyddi fel rhai Cymraeg yn Hanfodol neu Ddymunol. Mae'r offer yn sicrhau bod rheolwyr recriwtio yn dilyn fformiwla osodedig, gan edrych ar anghenion ieithyddol y boblogaeth, cymysgedd sgiliau cyfredol a bylchau mewn sgiliau o fewn y tîm. Mae hyn yn galluogi gwasanaethau i recriwtio unigolion â'r lefel ofynnol o allu yn y Gymraeg, i sicrhau bod gwasanaeth dwyieithog cynhwysfawr ar gael.

Dilynwch y ddolen at esiampl o asesiad a ymgwymerwyd a benderfynodd bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol i swydd:

Eitem 3 – [Asesiad Ymarferydd Cynortheyol](#)

Dilynwch y ddolen at esiampl o asesiad a ymgwymerwyd a benderfynodd bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol i swydd:

Eitem 4 - [Asesiad Nyrsys Cymuned](#)

Mae'n rhaid nodi'r Gymraeg fel sgil hanfodol neu ddymunol ar bob swydd a hysbysebir. Ymgwymerodd y Bwrdd lechyd â'r penderfyniad i sicrhau nad oedd dim un swydd yn cael ei hysbysebu yn nodi nad oedd sgiliau Cymraeg yn angenrheidiol.

Mae adran newydd ar 'Ofynion o ran y Gymraeg' wedi cael ei chynnwys yn y Fanyleb Bersonol, sy'n sicrhau bod sgiliau Cymraeg, boed yn hanfodol neu'n ddymunol ar gyfer swydd, yn cael eu nodi'n amlwg.

- ***O'r swyddi a hysbysebwyd gyda gofyniad hanfodol, y nifer a chanran y swyddi a lenwyd gan unigolion a gyflawnodd y gofyniad:***

Data 2017 / 2018:

Sgiliau Cymraeg yn hanfodol:

- Ni lwyddwyd i recriwtio i 21 swydd
- Darparwyd cynigion swyddi ar gyfer 26
- Tynnwyd 1 swydd yn ôl gan Bartneriaeth Cydwasanaethau Gogledd Cymru
- Nid oes modd adrodd am 23 (h.y. heb gyrraedd cyfnod ymgeisio)
- Data yn cael ei ffynonellu ar hyn o bryd ar gyfer 3
- Penodwyd heb siaradwyr Cymraeg i 5 swydd (dim un yn swyddi a nodwyd fel G&C PBC), ond o'r 5 swydd mae un yn meddu ar sgiliau Cymraeg Lefel 1 ac roedd gan ddau sgiliau Cymraeg Lefel 2.

Data 2016 / 2017:

Llenwyd 18 o swyddi gan unigolion a gyflawnodd y gofyniad (90%)

Hyfforddiant Ymwybyddiaeth Iaith

- ***Nifer a chanran staff newydd y sefydliad (h.y. newydd ers 1 Ebrill 2017) a dderbyniodd hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith***

Mae Rhaglen Gynefino'r Bwrdd Iechyd yn orfodol i'r holl aelodau staff newydd, gyda sesiwn benodol ymwybyddiaeth Gymraeg yn cael ei chyflwyno gan aelodau Tîm y Gymraeg. Mae'r sesiynau wedi'u strwythuro i ddarparu gwybodaeth am ofynion deddfwriaethol a'r 'Cynnig Rhagweithiol' gyda thystiolaeth ac arferion gorau yn cael eu hamlygu i arddangos y camau strategol ac ymarferol a ymgwymerir i sicrhau ymwybyddiaeth sefydliad gyfan o bwysigrwydd gwasanaethau gofal iechyd dwyieithog.

Data 2017 / 2018:

Mae 1307 aelod newydd o staff wedi derbyn hyfforddiant ymwybyddiaeth Gymraeg.

Mae'r cyfanswm hwn gywerth â 100% o weithlu newydd y Bwrdd Iechyd.

Data 2016 / 2017:

Nifer: Mae 1528 aelod newydd o staff wedi derbyn hyfforddiant ymwybyddiaeth Gymraeg.

Mae'r cyfanswm hwn gywerth â 100% o weithlu newydd y Bwrdd Iechyd.

Yn ogystal â'r Rhaglen Gynefino, darperir sesiynau ymwybyddiaeth Gymraeg ar raddfa eang i aelodau staff presennol a myfyrwyr nyrsio a meddygol. Cynhelir sesiynau penodol i staff meddygol o Brifysgol Caerdydd ac Abertawe, fel rhan o'u hyfforddiant anwytho, a chynhaliwyd pedwar o'r rhain yn y Ganolfan Israddedig yn Ysbyty Glan Clwyd ers Tachwedd 2017, gyda chyfanswm o 56 myfyriwr yn mynychu. Yn debyg iawn, cynhaliwyd sesiynau ymwybyddiaeth Cymraeg ar gyfer myfyrwyr nyrsio blwyddyn gyntaf, gyda phedwar sesiwn yn cael ei gynnal ar draws gogledd Cymru, gyda chyfanswm o 170 o fyfyrwr yn bresennol rhwng y ddwy sesiwn.

Rhaid i'r holl fyfyrwyr nyrsio gwblhau nifer o leoliadau gwaith yn ystod eu cyrsiau israddedig a bydd pob un a fynychodd y sesiynau ymwybyddiaeth iaith felly'n gweithio fel staff y Bwrdd Iechyd am gyfnodau tra byddant yn cwblhau eu hyfforddiant.

Cynhaliwyd sesiynau pellach i'r holl staff yn y gweithlu, gydag aelodau staff o ystod o wasanaethau'n mynychu.

- ***Nifer a chanran gweithlu cyfan y sefydliad a dderbyniodd hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith ers cyflwyno'r hyfforddiant***

Cyflwynwyd yr hyfforddiant wrth sefydlu Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr yn 2009.

Data 2017 / 2018:

Nifer gweithlu cyfan y sefydliad a dderbyniodd hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith ers cyflwyno'r hyfforddiant: 9384

Mae'r cyfanswm hwn gywerth â 50.5% o weithlu cyfredol y Bwrdd Iechyd.

Data 2016 / 2017:

Nifer a chanran gweithlu cyfan y sefydliad a dderbyniodd hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith ers cyflwyno'r hyfforddiant: 7834

Mae'r cyfanswm hwn gywerth â 43.8 y cant o weithlu cyfredol y Bwrdd Iechyd.

Gwefan

- ***Canran gwefan y sefydliad sydd ar gael yn Gymraeg***

Dangosodd ein harchwiliad diwethaf bod 95% o'n gwefan ar gael yn Gymraeg. Mae'r Tîm Cyfathrebu a'r Gymraeg yn monitro tudalennau newydd a'r rhai a ddefnyddir yn aml ar hyn o bryd i sicrhau bod yr holl dudalennau ar gael yn y Gymraeg a'r Saesneg. Fodd bynnag, mae'r Bwrdd Iechyd yn yn broses o ddatblygu gwefan newydd a bydd y 5% nad yw ar gael yn cael ei unioni pan fydd platform newydd wedi'i ddatblygu. Bydd proses newydd yn cael ei sefydlu o'r dechrau gyda llai o olygyddion datganoledig a gwell rheolaeth dros reoli'r cynnwys presennol. Bydd hysbysiadau'n cael ei sefydlu pan fydd diweddariadau a chynnwys newydd yn cael ei uwch lwytho i fonitro a sicrhau cysondeb.

Gwasanaethau Cymraeg a Ddarperir

- **Gwybodaeth am ddulliau a ddefnyddiwyd i hyrwyddo gwasanaethau Cymraeg y sefydliad a thystiolaeth o unrhyw gynnydd yn neunydd y cyhoedd o'r gwasanaethau o ganlyniad**

Manteisiodd Tîm y Gymraeg ar yr amrywiol ddigwyddiadau dathlu i ymgysylltu â chleifion a'r cyhoedd, gan gynnwys Diwrnod Su'mae a Dydd Gŵyl Dewi i hyrwyddo'r diwylliant Cymraeg o fewn lleoliad llym. Fel rhan o ddathliadau Diwrnod Su'mae, cynhaliodd y Tîm stondinau yn y tri phrif ysbyty, lle dosbarthwyd adnoddau Cymraeg newydd a hysbyswyd a hyrwyddwyd rhaglen hyfforddiant y Tiwtor Cymraeg ymhellach. Hefyd, ymwelodd y Tîm â wardiau a mannau clinigol i ymgysylltu â staff clinigol ac i'w hannog i ddechrau pob sgwrs yn Gymraeg, gan arwain at brofiad mwy cadarnhaol i gleifion sy'n siarad Cymraeg. Pwrpas y diwrnod yw annog staff i gyfarch cleifion a'r cyhoedd yn Gymraeg. Hysbysebwyd y digwyddiadau'n eang ar *Fwletin Corfforedig* y Bwrdd Iechyd ac anfonwyd *e-bost at yr holl ddefnyddwyr staff*, gan arwain at nifer fawr o fynychwyr i'r digwyddiad. Sicrhodd y Tîm Cyfathrebu gylchrediad eang ymysg staff a'r cyhoedd drwy wneud y deunydd gorau o'n llwyfannau cyfryngau cymdeithasol.

Cynhaliwyd digwyddiadau ymgysylltu unwaith eto eleni ar Ddydd Gŵyl Dewi, gan roi'r cyfle i'r Bwrdd Iechyd i weithio ar y cyd â *Chymraeg i Blant* i hyrwyddo'r pwysigrwydd i fagu plant yn ddwyieithog. Mae'r gwaith hwn yn adeiladu ar y berthynas a sefydlwyd fel rhan o'r prosiect *TWF*, ac ymgwymerir â gwaith i ddatblygu'r bartneriaeth hon gyda'n Gwasanaethau Merched, gan amlygu'r buddion a manteision o ddysgu dwy iaith i ddatblygiad plant, gan godi proffil y Gymraeg yn y maes magu plant cynnar. Fel rhan o ddathliadau Dydd Gŵyl Dewi, darparwyd bwydlen thema Gymreig ym mwytaï'r ysbytai, ynghyd â cherddoriaeth Gymraeg yn cael ei chwarae dros donfeddi gorsaf radio'r ysbytai.

Dementia Cymraeg sylw arwyddocaol gan ymwelwyr yn yr *Eisteddfod*.

Roedd gan y Tîm Cymraeg, ynghyd ag adrannau eraill y Bwrdd Iechyd stodin yn yr *Eisteddfod Genedlaethol* a gynhaliwyd ym Môn eleni. Cynhaliwyd amrywiol weithgareddau i hyrwyddo'r Gymraeg a gwasanaethau'r Gymraeg a gynigir gan y Bwrdd Iechyd. Cynhaliwyd digwyddiad Cwestiynau ac Atebion gyda Phennaeth y Gwasanaethau Cymraeg ac un o Lawfeddygon CTG y Bwrdd Iechyd sydd wedi dysgu'r iaith a bellach mae'n siaradwr rhugl. Hefyd, cafodd y Prosiect

Mae Tîm y Gymraeg hefyd yn gweithio'n agos gyda'r cyfryngau yng Nghymru, ac mae rhaglen *Ward y Plant*, sy'n cael ei ffilmio ar Ward y Plant yn Ysbyty Gwynedd yn dangos y gofal dwyieithog arbennig a ddarperir gan ein staff. Mae'r rhaglen yn cael ei gweld gan nifer fawr o'r boblogaeth, gyda chyfartaledd o 16,000-18,000 o wylwyr

yr wythnos, gan ddwyn sylw at y gofal dwyieithog sydd ar gael yn Ysbyty Gwynedd ar lwyfan genedlaethol.

Eleni, cynhyrchwyd Newyddlen Tîm y Gymraeg am y tro cyntaf a bydd yn cael ei chynhyrchu ddwywaith y flwyddyn. Mae'r newyddlen yn fodd i allu hysbysu staff a'r cyhoedd am unrhyw ddatblygiadau diweddar yn ymwneud â'r Gymraeg yn y Bwrdd Iechyd. Bydd Cornel y Dysgwyr yn eitem barhaol yn y newyddlen, gan ddathlu ymdrechion y staff i ddysgu'r iaith, yn ogystal â dwyn sylw at y gwaith gwyb a wneir gan staff.

Yn ystod y flwyddyn, mae'r Tîm wedi datblygu amrywiol adnoddau hyrwyddo Cymraeg i gryfhau gwelededd a chynyddu statws y Gymraeg yn fewnol. Datblygwyd arwyddion 'Defnyddiwch eich Cymraeg yma' i'w harddangos ym mhob derbynfa ar draws y Bwrdd Iechyd, sy'n hysbysebu argaeledd gwasanaethau Cymraeg.

Mae'r rhain hefyd yn fodd o annog y cyhoedd i ddefnyddio Cymraeg pan fyddant yn dod i'r ysbyty. Hefyd, crëwyd calendrau dwyieithog, ynghyd â chardiau ymadroddion ar gyfer staff proffesiynol gofal iechyd, i gefnogi ein hymgyrch *Defnyddiwch eich Cymraeg*. Mae'r adnoddau hyn yn cryfhau gallu'r staff i ddefnyddio'r Gymraeg gyda chleifion, gan gefnogi un o'n prif ddimensiynau Cymraeg, sef *Newid Ymddygiad*.

- **Gwybodaeth ynghylch dulliau a ddefnyddwyd i asesu ansawdd gwasanaeth Cymraeg y sefydliad drwy asesu profiad defnyddwyr gwasanaeth (megis arolygon, siopwr cudd ayb)**

Mae cynllun siopwr cudd mewnol newydd wedi'i ddechrau i adolygu argaeledd ac ansawdd gwasanaethau dwyieithog o fewn y Bwrdd Iechyd. Bydd y cynllun rheoleiddio parhaus hwn yn monitro practisau a reolir, ysbytai cymuned ac adrannau unigol o fewn y tri ysbyty llym, gan ganolbwyntio i ddechrau ar ddarpariaeth rheng flaen ac arwyddion.

Byddwn yn craffu ar gyfanswm o naw gwasanaeth/leoliad (h.y. tri ym mhob rhanbarth y Bwrdd Iechyd) yn chwarterol a bydd y darganfyddiadau'n cael eu cyflwyno i Fforwm Strategol y Gymraeg. Mae'r cynllun rhagweithiol hwn yn ein galluogi i ddatblygu gweithrediadau a gweithgareddau os bydd angen i fynd i'r afael ag unrhyw bryderon.

Mae hyn hefyd wedi galluogi Tîm y Gymraeg i adeiladu ymhellach ar berthnasau gyda mannau a gwasanaethau allweddol o fewn y Bwrdd Iechyd.

Cwynion

- ***Nifer y cwynion a dderbyniwyd ynghylch gweithredu'r Cynllun Iaith Gymraeg***

Derbyniodd y Bwrdd Iechyd naw cwyn yn ymwneud â gweithredu'r Cynllun Iaith yn ystod y flwyddyn adrodd hon, ac ymdrinwyd yn llawn â'r holl gwynion dan y drefn *Gweithio i Wella*. Fodd bynnag, rhaid pwysleisio bod saith o'r rhain yn ymwneud â Gofal Cychwynnol. Fel contractwyr annibynnol, dim ond cefnogi ac annog darparwyr i ddarparu gwasanaethau'n ddwyieithog mae'r Bwrdd Iechyd yn gallu ei wneud. Fel mae'r adroddiad hwn eisoes wedi'i ddangos, mae'r Bwrdd Iechyd wedi mynd y tu hwnt i ofynion ei Gynllun Iaith i fynd i'r afael â'r materion a godwyd.

O'r ddau gŵyn arall, roedd un ohonynt yn ymwneud â diffyg arwyddion dwyieithog, ond yn dilyn archwiliad mewnol, darganfuwyd nad oedd hyn yn wir. Roedd y gŵyn arall yn ymwneud ag anghysondebau rhwng un dudalen Gymraeg ac un Saesneg ar wefan y Bwrdd Iechyd, sydd bellach wedi'i unioni.

Ni chynhaliwyd unrhyw archwiliadau allanol yn ystod y flwyddyn adrodd.

Gweledigaeth ar gyfer 2018 - 2019

Mae gan y Bwrdd Iechyd weledigaeth glir ar gyfer y tair blynedd nesaf yn sgil cynllunio strategol, a bydd y sylw pennaf yn mynd ar ddatblygu'r meysydd gwasanaeth canlynol:

- Cyflawni Safonau'r Gymraeg ar draws y sefydliad
- Cynllunio'r gweithlu drwy roi'r *Strategaeth Sgiliau Dwyieithog ar waith*
- Hyrwyddo a gweithredu'r egwyddor 'Cynnig Rhagweithiol' yn unol â Fframwaith Strategol Llywodraeth Cymru, *Mwy na Geiriau*
- Datblygu Gwasanaethau Gofal Cychwynnol dwyieithog a'u cryfhau
- Darparu Gwasanaeth Cyfieithu cynhwysfawr i'r sefydliad cyfan

Roedd yr Adolygiad Seneddol Iechyd a Gofal Cymdeithasol yng Nghymru yn cydnabod pwysigrwydd y Gymraeg mewn gofal iechyd gyda gweithrediadau cefnogi yn cynnwys ystyried gofynion mewn cynllunio gweithlu. Mae Strategaeth Sgiliau Dwyieithog y Bwrdd Iechyd eisoes yn mynd i'r afael â hyn ac wedi cymryd camau i sicrhau bydd mwy o swyddi'n cael eu hysbysebu gyda'r gallu i siarad Cymraeg fel meini prawf hanfodol. Fodd bynnag, bydd y Bwrdd Iechyd, yn unol â'r argymhellion a amlinellwyd o fewn yr adolygiad, yn canolbwyntio ar broffesiynau sy'n defnyddio profion yn seiliedig ar iaith a therapïau megis therapyddion iaith, nyrsys ysgol, seicolegwyr a staff clinigol. Mae'r grwpiau staff hyn yn debygol o fod mewn cysylltiad â phlant, pobl hŷn, unigolion sy'n byw â dementia a'r rhai â phroblemau iechyd

meddwl. Bydd ein rhaglen hyfforddiant yn canolbwyntio ymhellach ar y rhain i gefnogi datblygiad gwasanaeth.

Bydd gwaith partneriaeth hefyd yn ffocws ar gyfer y Bwrdd Iechyd ac mae cysylltiadau eisoes wedi'u sefydlu i symud prosiect *Cymraeg i Blant* ymlaen, i gefnogi strategaeth *Cymraeg 2050* Llywodraeth Cymru: *Miliwn o siaradwyr Cymraeg*. Bydd partneriaethau hefyd yn cael eu datblygu ymhellach gyda phob sefydliad sector cyhoeddus ar draws gogledd Cymru fel rhan o Grŵp Cyfieithu Gogledd Cymru, gan weithio i sefydlu patrymau a chyfleoedd datblygu.

Yn dilyn nodi'r angen i godi ymwybyddiaeth ymysg pobl ifanc bod y Gymraeg yn sgil cyflogaeth, bydd y Bwrdd Iechyd yn ehangu'r gwaith a wnaed eleni drwy ymgysylltu ymhellach gydag ysgolion cyfrwng Cymraeg. Bydd *Taith Sgiliau Cymraeg* yn cael ei chynnal yn ystod y flwyddyn, gydag aelodau o'r Bwrdd Iechyd, ynghyd â staff o Gofal Cymdeithasol Cymru, Coleg Cymraeg Cenedlaethol, a Gyrfaedd Cymru yn dod ynghyd i drafod cyfleoedd a ddarperir o fewn y sector i siaradwyr Cymraeg gyda'r disgyblion.

Mae gwaith wedi mynd ymlaen gyda'r Sector Gofal Cychwynnol fel y dangosir o fewn yr adroddiad hwn, fodd bynnag ymgwymerir ag ymagwedd ddeuol eleni i gefnogi Practisau a Reolir, drwy ddarparu gwasanaethau'n ddwyieithog, gyda rhaglen waith ar wahân yn cael ei datblygu gyda'n clystyrau gofal cychwynnol i ddarparu arweiniad i gontractwyr annibynnol.

Mae'r blaengareddau uniongyrchol hyn yn defnyddio blaenoriaethau o flwyddyn gyntaf ein cynllun tair blynedd gan ddarparu sicrwydd bod y Bwrdd Iechyd yn cynnwys ei ofynion deddfwriaethol ac yn mynd y tu hwnt i hyn wrth ddarparu gwasanaethau dwyieithog.